

*Крись П.О.**

БЕЗПЕКА ПРАЦІ ТА ВИРОБНИЧОГО СЕРЕДОВИЩА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена основним організаційним та правовим аспектам безпеки праці та виробничого середовища в країнах ЄС.

Статья посвящена основным организационным и правовым аспектам безопасности труда и производственной среды в странах ЕС.

This article is devoted to the basic organizational and legal aspects of the safety work and environment in the EU.

За умов становлення ринкових відносин в державі, переходу від адміністративно-командних методів управління суспільними відносинами в сфері застосування праці до ринкових, плюралізму форм власності на засоби виробництва, правове регулювання охорони праці потребує нового концептуального підходу. Це зумовлено тим, що головною цінністю будь-якої цивілізованої правової держави є громадяни і в силу цього безумовним є пріоритет життя та здоров'я працівника порівняно з результатами виробничої діяльності

Керівні органи ЄС прагнуть до об'єднання зусиль держав-членів Євросоюзу в цій галузі: видаються нормативні документи з охорони праці, що охоплюють різні аспекти виробничої діяльності (вони включаються в національні закони з охорони праці, постійно підвищуючи планку вимог до його умов), здійснюється значна організаційна та пропагандистська діяльність, адресована не тільки менеджменту підприємств, але й широким масам працюючих.

Останній документ Єврокомісії, звернений до членів ЄС, - програма «адаптації до змін у сфері праці і в суспільстві: нова стратегія Європейських Співтовариств у галузі охорони праці на 2008 - 2012 роки», спрямована на консолідацію зусиль у сфері запобігання ризиків, пов'язаних з травматизмом на виробництві, досягнень у галузі охорони праці за рахунок більш суворого дотримання стандартів і правил, підвищення рівня професійного навчання та освіти працівників. Стратегія передбачає «заходи щодо протистояння новим соціальним викликам, пов'язаним з радикальною перебудовою суспільства, з перетворенням економіки Європи в більш конкурентоспроможну, стійко розвиваючу, зі зростаючою кількістю робочих місць, що спирається на соціальну злагоду та таку, що стійко розвивається» [1, с.8].

Європейський парламент звернувся до Єврокомісії з приводу виділення додаткових ресурсів для вирішення завдань у галузі охорони праці на підприємствах країн Євросоюзу і надання детального плану дій з реалізації стратегії. Одним з починань, на думку європарламентаріїв, повинна стати довгострокова програма, що стосується малих і середніх підприємств.

* докторант Прикарпатського інституту економіки

В останні роки Європейське агентство з охорони праці на виробництві проводить активну роботу щодо поліпшення умов праці і скорочення травматизму в малому та середньому бізнесі, а також з розповсюдження позитивного досвіду. Так, починаючи з 2006 р. воно виділило близько 12 млн. євро на часткове спонсорвання кращих національних і міжнародних проектів, які відбиралися в ході конкурсів (близько 400 фірм-учасників).

Європейська Комісія розробила і в 2002 р. оприлюднила так звану Шосту рамкову програму, мета якої – зробити Євросоюз міжнародним лідером у сфері поліпшення умов праці. Запропоновано проект створення Європейської мережі досліджень з вдосконалення системи безпеки праці і здоров'я. Її завдання зводяться до проведення централізованого обліку соціальних потреб та наявних можливостей у цій галузі, а також вироблення пропозицій та оптимальних рішень з неодмінним обміном знаннями за рахунок використання сучасних інформаційних технологій.

Шведський національний інститут виробничого життя став ініціатором Партнерства європейських досліджень у галузі охорони праці та здоров'я для розширення обміну знаннями між спорідненими науковими центрами. Були створені три експертні групи з питань організації праці, усвідомлення ризиків та управління ними. Свою згоду на участь у Партнерстві дали НДІ Нідерландів, Німеччини, Бельгії, Великобританії, Франції, Іспанії, Італії, Швеції, Норвегії, Фінляндії, Данії та інших країн [1, с.15].

Паралельно ряд європейських інституцій об'єдналися в Мережу вдосконалення з метою обміну інформацією про стан виробничого середовища та охорони праці, що особливо важливо для відстеження ситуації на малих і середніх підприємствах.

Співставлення з вимогами директиви 89/654/ЄЕС продемонструвало, що у чинному Законі України «Про охорону праці» немає прямого запису про обов'язок власника забезпечувати безпеку при організації робочих місць. Тому проектом нової редакції Закону запропоновано надолужити цю прогалину, доповнивши статтю 17 окремою частиною (третьою) відповідного змісту.

Разом з тим слід зазначити, що додатки до директиви 89/654/ЄЕС деталізують велику кількість вимог за різними складовими частинами безпеки та умов праці на робочому місці (включаючи вимоги до будівель, споруд, електроустановок, проходів, аварійних виходів, освітлення, вентиляції, небезпечних зон тощо). За національною практикою такі конкретні питання визначаються різними правилами і нормами (обов'язковими для виконання), а в законі вони обумовлюються лише загальними положеннями з посиланням на правила. Оскільки суть вимог при цьому залишається незмінною, було визнано за недоцільне відмовлятися від цієї практики на сучасному етапі розвитку України. Прагнення скопіювати зміст цієї директиви і деталізувати організаційно-технічні норми охорони праці безпосередньо у законі вимагало б внесення кардинальних змін у законотворчу техніку держави в цілому, що повинно вирішуватися поступово, в міру просування інтеграційних процесів, а не в рамках робіт над окремим законопроектом.

Ще один приклад спільної діяльності продемонструвала група західноєвропейських вчених, які підготували на замовлення Європейського агентства з охорони праці на виробництві монографію «Нові форми контрактних відносин та їх наслідки для виробничої безпеки та охорони здоров'я» [5, с.28].

Вчені запропонували ряд ініціатив на рівні окремих підприємств, регіонів і країн в цілому, а також у сфері малого і середнього бізнесу, що можуть сприяти розвитку позитивних тенденцій. Спектр цих «лікарських препаратів» досить широкий. Наведемо лише деякі рекомендації.

Для великих підприємств і організацій:

- системний підхід до виробничої політики, спрямований на запобігання травматизму (оцінка ризиків, профнавчання, контроль за станом здоров'я працівників, лікування та реабілітація постраждалих у нещасних випадках);

- високий рівень менеджерів усіх рівнів, з необхідним досвідом роботи і знаннями в галузі охорони праці;
- інженер з безпеки компанії повинен бути не тільки практиком, але і радником роботодавця, а також організатором усієї системи охорони праці;
- вводячи на підприємстві нові форми організації праці, нові технології тощо обов'язково включайте в плани перебудови питання забезпечення безпеки праці;
- залучайте працівників до активної участі в діяльності з охорони праці (в тому числі зайнятих за тимчасовими контрактами або неповний робочий день) і заохочуйте їх;
- виявляйте допомогу і підтримку підприємствам у проведенні оцінки ризиків на робочих місцях у зв'язку з змінними умовами праці і виникненням нових ризиків. (Так, Ірландський конгрес тред-юніонів, Ірландське управління охорони праці та Федерація будівельної промисловості розробили і здійснили план призначення представників з безпеки праці в 50 найбільших будівельних компаніях країни. У Великобританії здійснюють пробний проект по введенню в штати фірм, що не мають профспілкових організацій, спеціальних радників з охорони праці.)

На підприємствах малого та середнього бізнесу:

- залучення до діяльності з охорони праці посередницьких організацій, наприклад, галузеві виробничі асоціації;
- доступ малих підприємств до загальних ресурсів охорони праці;
- фірми, що мають погані показники або неповідну чітку політику в цій галузі, не отримували контрактів (це положення має обов'язково поширюватися на будівельну промисловість, де травматизм особливо високий);
- використання фінансових важелів – витрати, пов'язані з ліквідацією наслідків нещасних випадків і захворювань, набутих на виробництві (лікування, реабілітація тощо), повинні лягати на тих, хто в них винен.

Країни ЄС реалізують наступну політику в галузі безпеки праці. Введення міжнародних стандартів (наприклад, стандарту ISO 9000) позитивно вплинуло на підвищення якості продукції. Такий же відчутний ефект було отримано за допомогою імплементації стандартизуючої норми з безпеки праці. Велику роль у цьому відіграють транснаціональні корпорації, які впроваджують міжнародні стандарти охорони праці в країнах базування своїх виробництв. Керівники деяких великих міжнародних компаній планують поширити стандарти охорони праці, що діють у головних компаніях, на дочірні структури в інших регіонах [2, с.49].

В інтересах запобігання наслідкам швидких змін на робочих місцях, що тягнуть за собою загрозу здоров'ю людей, Європейське агентство з охорони праці організувало Обсерваторію стеження за ризиками для збирання та поширення інформації про стан охорони праці на підприємствах та прийнятті можливих заходів щодо запобігання ризиків. За допомогою Інтернету, видання спеціальних матеріалів та книг агентство поширює досвід «доброї практики» у сфері забезпечення безпеки праці на підприємствах різних країн.

Отже, як вважають фахівці з безпеки праці та виробничого середовища країн ЄС, традиційних моделей охорони праці вже недостатньо для протистояння ризикам, управління якими поки націлене на виправлення існуючого стану, а не на їх запобігання. Рішення проблеми безпеки праці слід починати з забезпечення його безпеки при розробці нових технологій і устаткування, організації виробничих процесів та контролю за поведінкою людини. Особлива увага повинна приділятися розробкам з охорони праці на малих і середніх підприємствах.

Список використаної літератури

1. Безопасный труд – право каждого человека. Доклад МОТ к Всемирному дню охраны труда – 2009 г. Субрегиональное бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии, 2009. – 24 с.
2. Европейский Союз: статистика производственного травматизма за 2007-2008 гг. // Охрана труда и социальное страхование, 2009, № 5. – С. 49-50 .
3. Новікова О.Ф., Осауленко О.Г., Калачова І.В., Антонюк В.П., Осовий Г.В., Шамільова Л.Л., Котов Є.В., Ходачкова Н.І. Безпека умов праці // Соціальна захищеність населення України. – Донецьк-Київ: ІЕП НАН України; Держкомстат України. – 2001. – С. 180-195.
4. Новікова О.Ф., Ходачкова Н.І., Котов Є.В. Оцінка чинного законодавства про охорону праці та напрями його удосконалення. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2000. – 112 с.
5. Савчук Л.В. XVI Всесвітній конгрес з питань безпеки та гігієни праці // Інформаційний бюлетень з охорони праці. – К.: ННДІОП, 2009, № 4. – С.27-28.